

IVAN DONČEVIĆ

(1909—1982)

Poslije toliko naših smrti u posljednje vrijeme, evo, odlazi od nas pjesnik, novelist i romanopisac Ivan Dončević, odlazi nenadano i prerano ostavljajući nas potresene i duboko svjesne da su gubici koje trpimo nena-doknadivi.

Ivan Dončević je rođen 8. XI. 1909. g. u Trnavi kraj Garešnice. Gimnaziju je pohađao u Bjelovaru, Slavonskoj Požegi i Zagrebu, studirao je agromoniju na Poljoprivredno-šumarskom fakultetu u Zagrebu (1932—1935). U NOB-u aktivno sudjeluje, nakon oslobođenja obavlja različite kulturno-prosvjetne i društvene funkcije, a dugi niz godina (1950—1973) bio je direktor Izdavačkog poduzeća »Zora« i glavni urednik časopisa »Republika« (1949—1972). Kao istaknuti književnik primljen je 1950. za dopisnog člana Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Umro je u Zagrebu 13. III. 1982.

U književnosti se Dončević javio 1933. prozom *Ljudi iz Šušnjare*, a zatim su u predratnim godinama slijedile knjige poezije i proze. S pjesmama se javio u zborniku »Lirika« zajedno s Kozarčaninom, Nizeteom i Žilićem (1935), a zatim i posebnom zbirkom *Haganjske priče* (1935). U dvije godine izlaze i dva Dončevićeva romana: *Horvatova kći* (1935) i *Propast* (1936).

Punu zrelost i pravu snagu pripovjedača pokazao je Dončević nakon oslobođenja. Već 1945. izlazi poznata zbirka novela *Bezimeni*, koja će se tijekom godina, dopunjena i bogaćena novim elementima, javljati u novim izdanjima i u novim izdavačkim sredinama (Zagreb, Beograd, Osijek, Sarajevo). Uz *Bezimene* Dončević je dvama romanima iz poslijeratnih dana: *Mirotvorci* (1956) i *Krvoproliće kod Krapine* (1968) ostavio vidan trag i zauzeo sigurno mjesto u novijoj hrvatskoj književnosti. Godine 1936. Dončevićevu romanu *Propast* pripala je nagrada Društva hrvatskih književnika, a roman *Mirotvorci* nagrađen je 1957. g. nagradom Saveza književnika Jugoslavije. Uz poeziju i prozu napisao je i dramu *Kazna* što je 1949. g. prikazana u HNK u Zagrebu. Pojedine novele iz knjige *Bezimeni* prevedene su na češki, poljski, ruski, slovački i esperanto, a roman *Mirotvorci* na slovenski (Ljubljana 1958) i ruski (1966).

Ivan Dončević

Od one već daleke tisuću devetsto trideset i treće, kad se svojim proznim prvijencima *Ljudi iz Šušnjare* pojavio na hrvatskoj književnoj sceni, Dončević je sudbinu svojih malih, bijednih ljudi, a to znači i sudbinu svojega kraja i svoje zemlje, odgonetavao iz nje same. Nije se postavio nad njom kao prorok koji iz kozmičkih zvijezda očitava ljudsku patnju, nego se s njom, s tom sudbinom, odbacujući svaku formalističku i patetičku gestu, do kraja poistovjetio. Uveo je tako u književnost autentične ljude svojega kraja, one bezimene ljude koje je klasna civilizacija osudila na trajno mučeništvo i koji će u njegovoj prozi, konzekventno realističkoj, gotovo dokumentarnoj, no istovremeno i punoj lirske osjećajnosti, sami interpretirati svoj *fatum*. U tom smislu Dončevićev je realizam bio i originalan i poučan. Pridonosio je otkrivanju jednog dotad u literaturi nepoznatog segmenta našega bitka. Prožeta dubokim čovjekoljubljem ta je poetika razaznavala složenost i ukletost odnosa, djelovala je na svijesti i na savjesti proširujući im duhovna obzorja i obogaćujući im, u najtežim vremenima, pouzdanje i vjeru u stvarne ljudske vrijednosti. Kao pisac koji svjedoči o društvenim stanjima i ljudskim istinama u najdramatičnijim razdobljima novije hrvatske povijesti, Dončević je nezaobilazan. Njegovo djelo dobiva značenje jedne od onih trajnih naznaka u vremenu po kojima će buduća pokoljenja prepoznavati našu epohu.

Životni i književni put Ivana Dončevića zapravo je jednako dramatičan kao i vrijeme u kojemu je živio. Vjeran svojoj literarnoj formuli, koja nije priznavala fikciju i koju on nikada nije shvaćao kao spisateljsku pustolovinu ili kao apstraktni spekulativni prostor za afirmaciju književnog zanata, Dončević je u sudbinu svojih junaka gotovo doslovno ugradio i vlastitu. Jer kad su se oni pokrenuli u veliku, sveobuhvatnu bitku za ljudsko dostojanstvo, i on je bez dvoumljenja pošao s njima i rame uz rame s njima marširao je u kolonama narodne i socijalističke revolucije otkrivajući kao pisac njihovu preobrazbu u autentične protagoniste i tvorce povijesti.

Proza Ivana Dončevića krajnje je doživljena i istinita. Opredijelivši se za pučko-demokratsko biće svojega kraja i svojega naroda, on je i svoju literarnu viziju gradio upravo na iskustvu bezimelih, koji su snagom vlastitih moralnih načela mijenjali povijest. U tom robustnom čovjeku gubimo pisca istančane osjećajnosti, jednog od najznačajnijih imena iz slavne plejade hrvatskih pisaca partizana koji su i vlastitom žrtvom potvrdili vjernost svojoj poetici.

Ivan Dončević ukorijenio je svoj talent u kolektivna ljudska određenja ove zemlje. Na velikoj uzlaznoj liniji rasta hrvatske književnosti, koja od glagoljaša do danas traje gotovo tisuću godina, Dončević ostavlja za sobom vidljiv stvaralački trag, djela koja će i pred budućnošću svjedočiti o istinama i veličini ovoga vremena.

Zvane Črnja